

ΤΑΥΤΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΕΙ ΚΑΙ
ΒΑΘΜΟΣ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗΣ ΤΟΥΣ
ΜΕ ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Σιμόνη Ηλιάδη*, Κώστας Θεολόγου**,
Σπυρίδων Στέλιος***

1. Η ταυτότητα της έρευνας

Η ερευνητική ομάδα αποτελούνταν από τους: Κώστα Θεολόγου, Επιστημονικό υπεύθυνο της έρευνας, Σιμόνη Ηλιάδη και Σπύρο Στέλιο.

Χρηματοδότηση:

Η έρευνα υλοποιήθηκε εξ ολοκλήρου με ίδιους πόρους των ερευνητών και με τη βοήθεια του τεχνολογικού εξοπλισμού και με αναλώσιμα του «Εργαστηρίου Θεωρητικής και Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας, Ιστορίας και Κοινωνιολογίας των Επιστημών και Τεχνολογίας» του Τομέα Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου της Σχολής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Γενικά

Ως προς τη θεματολογία της έρευνάς μας: Πρώτον, επιλέξαμε τη διερεύνηση της εξοικείωσης των φοιτητών Φιλοσοφίας με το φιλοσοφικό επιχείρημα (argumentum) ως κύτταρο του φιλοσοφικού στοχα-

*Υπ. Διδάκτωρ ΕΜΠ, siliadi@mail.ntua.gr

**Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ, ktheolog@central.ntua.gr

***Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΕΔΙΠ ΕΜΠ, steliios@central.ntua.gr

σμού, ως θεμέλιου της λογικής και της φιλοσοφικής σκέψης. Δεύτερον, θεωρήσαμε κρίσιμο να γνωρίσουμε κάποια κοινωνιολογικά και άλλα χαρακτηριστικά της ταυτότητας των φοιτητών Φιλοσοφίας στα ελληνικά ΑΕΙ και, τρίτον, επιχειρήσαμε να συσχετίσουμε, όσο είναι δυνατόν, αυτά τα χαρακτηριστικά με τον βαθμό στον οποίο είναι εξοικειωμένοι με τα συστατικά στοιχεία του φιλοσοφικού επιχειρήματος.

Τα ΑΕΙ που συμμετείχαν ήταν το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το Πανεπιστήμιο Κρήτης και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.¹

Στόχος της έρευνας

Η έρευνα αποσκοπούσε, αφενός, στην καταγραφή στοιχείων που καθορίζουν το κοινωνιολογικό προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών Φιλοσοφίας στα ελληνικά ΑΕΙ (ή εν πάση περιπτώσει στα συγκεκριμένα ΑΕΙ) –και ειδικότερα την κατανομή τους βάσει φύλου– και, αφετέρου, στην ανίχνευση των γνώσεών τους σε βασικά θέματα που απασχολούν το αντικείμενο σπουδών τους, όπως το φιλοσοφικό επιχείρημα (argument). Με άλλα λόγια, η έρευνα αποσκοπούσε στη σκιαγράφηση του (κοινωνιολογικού και ακαδημαϊκού) προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών της Φιλοσοφίας σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο (ως υποχρεωτικού μαθήματος σε φιλοσοφικές σχολές είτε ως κατ' επιλογήν σε ΑΕΙ άλλης κατεύθυνσης και γνωστικού αντικειμένου που, όμως, περιλαμβάνει τη Φιλοσοφία στο πρόγραμμα σπουδών του).

Οι ειδικότεροι στόχοι ήταν: πρώτον, να εντοπισθούν τα κοινωνιολογικά και άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία της ταυτότητας των φοιτητών/-τριών (Στόχος Α), δεύτερον, να διερευνηθεί ο βαθμός ενδιαφέροντός τους για το αντικείμενο, τα εργαλεία και τις βασικές

1. Στην έρευνα συμμετείχαν φοιτητές και φοιτήτριες που παρακολουθούν μαθήματα Φιλοσοφίας σε έξι ελληνικά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Παρά τον αρχικό σχεδιασμό και την πρόθεσή μας, δεν στάθηκε δυνατό να συμπεριληφθούν όλα τα Τμήματα Φιλοσοφίας (όπως, π.χ., το αντίστοιχο τμήμα του ΑΠΘ) για λόγους ανεξάρτητους από τη δική μας πρόθεση ή θέληση. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από τον Οκτώβριο του 2014 έως τον Μάιο του 2015. Η ανάλυση των ερωτηματολογίων ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2015. Ευχαριστούμε τους συναδέλφους που ανταποκρίθηκαν και συνεργάστηκαν με αίσθημα επαγγελματισμού και συναδελφικότητας.

έννοιες της Φιλοσοφίας (Στόχος Β), και τρίτον, να μετρηθεί το επίπεδο γνώσης της φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας (Στόχος Γ).

Πληθυσμός, δείγμα, δειγματοληψία

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν 731 προπτυχιακοί-μεταπτυχιακοί φοιτητές/-τριες που παρακολουθούσαν μαθήματα Φιλοσοφίας το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 στην Ελλάδα. Χρησιμοποιήθηκε η *δειγματοληψία που βασίζεται σε διαθέσιμα υποκείμενα* (availability sampling). Πρόκειται για μια τεχνική δειγματοληψίας κατά την οποία το δείγμα επιλέγεται λόγω της εύκολης προσβασιμότητας και της εγγύτητάς τους προς τον ερευνητή. Ένας από τους κύριους στόχους μας, έχοντας δεδομένη πλέον τη *δειγματοληψία διαθεσιμότητας*, ήταν το δείγμα να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο αντιπροσωπευτικό. Προκειμένου, λοιπόν, να ενισχυθεί η ποικιλότητα και η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματός μας, σχεδιάσαμε τις παρακάτω ενέργειες: α. Τα ερωτηματολόγια να συμπληρωθούν σε διαφορετικές ώρες, μέρες, αίθουσες μαθημάτων Φιλοσοφίας, β. Το δείγμα μας να περιέχει φοιτητές από όλα τα εξάμηνα σπουδών, γ. Στο δείγμα μας να περιλαμβάνονται φοιτητές από διαφορετικά Πανεπιστήμια και οπωσδήποτε από όλα τα Πανεπιστήμια στα οποία υπάρχει Τμήμα Φιλοσοφίας, δ. Να εμπεριέχει τόσο φοιτητές/-τριες που σπουδάζουν Φιλοσοφία, όσο και φοιτητές/-τριες που παρακολουθούν Φιλοσοφία στο πλαίσιο σπουδών άλλου γνωστικού αντικείμενου, ε. Τέλος, να τηρηθεί η αρχή ότι ένα ερωτηματολόγιο που συμπληρώνεται πρέπει να είναι απλό. Ως εκ τούτου, σχεδιάσαμε ένα *μικρό* ερωτηματολόγιο, θεωρώντας ότι μικρό είναι εκείνο που ο χρόνος συμπλήρωσής τους δεν υπερβαίνει τα 45 λεπτά.

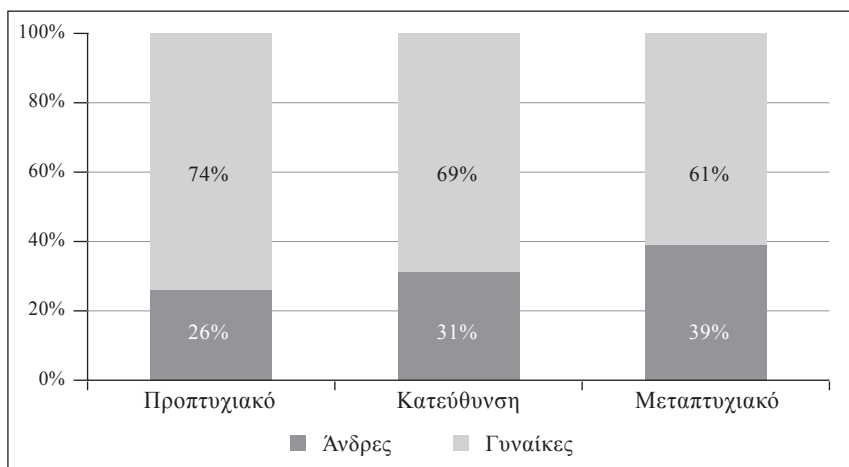
2. Ερωτήματα και υποθέσεις εργασίας

Οι υποθέσεις εργασίας μας ήταν οι εξής:

- α. Οι φοιτήτριες Φιλοσοφίας είναι περισσότερες από τους άντρες και ο αριθμός τους μειώνεται όσο προχωράει η εξειδίκευση (προπτυχιακό – κατεύθυνση Φιλοσοφίας – μεταπτυχιακό) και το επίπεδο σπουδών.
- β. Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη εισοδηματική/ταξική διαστρωμάτωση στην προέλευση των φοιτητών/φοιτητριών Φιλοσοφίας στα ελληνικά ΑΕΙ.

- γ. Οι γυναίκες φοιτήτριες Φιλοσοφίας είναι πιο εκλεπτυσμένες από τους άντρες ως προς τις πολιτισμικές τους αναζητήσεις και τους προσανατολισμούς τους.
- δ. Σε ποια βαθμίδα εκπαίδευσης ξεκινά η ενασχόληση των φοιτητών με τη Φιλοσοφία;
- ε. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες Φιλοσοφίας αποδίδουν βαρύτητα στη διάκριση των εννοιών, όπως γνώση και ηθική και τις συσχετίζουν με τους αντίστοιχους ορισμούς από τις περιοχές της Γνωσιολογίας και της Ηθικής.
- στ. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, ανεξαρτήτως του εξαμήνου και του επιπέδου των σπουδών τους, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους *είναι επαρκώς* εξοικειωμένοι/-ες με τα συγκροτητικά στοιχεία της επιχειρηματολογίας.

Όσον αφορά την υπόθεση εργασίας (α), τη σχετική με την έμφυλη κατανομή στα Τμήματα Φιλοσοφίας, προκύπτει ότι το 74% όσων φοιτούν είναι γυναίκες, ενώ το 25% είναι άντρες (το 1% των σπουδαστών δεν προσδιόρισε το φύλο του). Προκειμένου να διερευνήσουμε αν η παραπάνω αναλογία αντρών-γυναικών διατηρείται όσο προχωρά η εξειδίκευση και το επίπεδο σπουδών, συλλέξαμε από τις Γραμματείες των Τμημάτων Φιλοσοφίας επιπλέον στοιχεία σχετικά με την έμφυλη κατανομή των φοιτητών Φιλοσοφίας στο προπτυχιακό επίπεδο, στην κατεύθυνση Φιλοσοφίας και στο μεταπτυχιακό επίπεδο. Από τα στοιχεία αυτά προέκυψε ότι από τους 11.964 εγγεγραμμένους/-ες φοιτητές/-τριες Φιλοσοφίας στην Ελλάδα, οι 8.816 (ποσοστό 74%) είναι γυναίκες και οι 3.148 (ποσοστό 26%) είναι άντρες. Το γεγονός ότι τα ποσοστά του εν λόγω πληθυσμού στο σύνολό του ταυτίζονται σχεδόν με αυτά που είχαν ήδη προκύψει από το δείγμα μας (74% γυναίκες – 25% άντρες) δείχνει ότι, παρόλο που η δειγματοληψία μας έγινε με βάση τα διαθέσιμα υποκείμενα, το δείγμα μας –τουλάχιστον όσον αφορά το φύλο– ήταν *αντιπροσωπευτικό*. Το δεύτερο ενδιαφέρον εύρημα, αν και εν μέρει αναμενόμενο, είναι ότι ο αριθμός των γυναικών φοιτητριών Φιλοσοφίας μειώνεται όσο προχωράει η εξειδίκευση και το επίπεδο σπουδών. Όπως φαίνεται στο παρακάτω Διάγραμμα, ενώ το ποσοστό αντρών φοιτητών Φιλοσοφίας σε προπτυχιακό επίπεδο είναι μόλις 26%, στην κατεύθυνση Φιλοσοφίας το ποσοστό των αντρών αυξάνεται σε 31%, με το 20% των αντρών φοιτητών να επιλέγει την κατεύθυνση Φιλοσοφίας έναντι του μόλις 13% των γυναικών που την επιλέγει, και σε μεταπτυχιακό επίπεδο το ποσοστό των αντρών φοιτητών αγγίζει το 39%.

Έμφυλη κατανομή φοιτητών Φιλοσοφίας ανά επίπεδο σπουδών

Στην υπόθεση εργασίας (β), τη σχετική με την εισοδηματική/ταξική διαστρωμάτωση στην προέλευση των φοιτητών/-τριών Φιλοσοφίας στα ελληνικά ΑΕΙ, βρέθηκε ότι η πλειονότητα (ποσοστό 72%) προέρχεται από στρώματα εισοδηματικής κατηγορίας μέχρι 50.000€, ενώ μόνο το 3% δήλωσε ότι το οικογενειακό του εισόδημα υπερβαίνει τα 50.000€. Συγκεκριμένα, το 50% όσων συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι ανήκουν στην εισοδηματική κατηγορία μέχρι 25.000€. Βάσει των στοιχείων της Eurostat σχετικά με τα εισοδήματα των Ελλήνων το έτος 2014² θεωρείται αναμενόμενο το 50% των ερωτηθέντων να ανήκει στην πρώτη εισοδηματική κατηγορία, και είναι μάλλον εντυπωσιακό που το ποσοστό δεν είναι ακόμα μεγαλύτερο. Τέλος, ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι ένας στους τέσσερις ερωτηθέντες (ποσοστό 25%) αρνήθηκε να απαντήσει στη συγκεκριμένη ερώτηση. Ενδεχομένως, βέβαια, να μην γνώριζαν το ακριβές εισόδημα της οικογένειας ή τα εισοδηματικά δεδομένα να αποτελούν θέμα ταμπού, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Η υπόθεση εργασίας (γ) ότι οι γυναίκες φοιτήτριες Φιλοσοφίας είναι πιο «εκλεπτυσμένες» ως προς τις πολιτισμικές αναζητήσεις

2. Σύμφωνα με τον πίνακα της Eurostat, το εθνικό διάμεσο διαθέσιμο κατά κεφαλήν εισόδημα (median equivalised disposable income) το 2014 ήταν 7.680€. Πρβλ. τον ιστότοπο της Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond/quality-of-life/median-income> (προσπέλαση στις 20.3.2016).

τους σε σχέση με τους άντρες δεν επιβεβαιώνεται. Οι γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα συγκέντρωσαν χαμηλότερα ποσοστά από τους άντρες σχεδόν σε όλες τις σχετικές κατηγορίες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι γυναίκες ακούνε σε μικρότερο ποσοστό κλασική μουσική (7% έναντι 10% των αντρών), έχουν επισκεφτεί λιγότερες φορές αρχαιολογικά μουσεία, έχουν παρακολουθήσει σε μικρότερο ποσοστό συναυλίες κλασικής μουσικής, εκφράζονται λιγότερο συχνά γράφοντας ποιήματα, ενώ για τη σύγχρονη τέχνη τα ποσοστά είναι μοιρασμένα. Ασχολούνται λιγότερο από τους άντρες με την πολιτική (51% έναντι 69%). Τέλος, περίπου ένας στους δύο άντρες που συμμετείχαν στην έρευνα διαβάζει εξωδιδασκτικά βιβλία Φιλοσοφίας στον ελεύθερο χρόνο του, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις γυναίκες είναι μόλις 26%.

Στο πλαίσιο του Στόχου Β, διερευνήθηκε ο βαθμός ενδιαφέροντος των ερωτηθέντων για το αντικείμενο, τα εργαλεία και τις βασικές έννοιες της Φιλοσοφίας. Οι σχετικές ερωτήσεις αφορούσαν στην ενασχόλησή τους με τη Φιλοσοφία, την εξοικειώσή τους με το αντικείμενο και με βασικές φιλοσοφικές έννοιες (π.χ. γνώση-ηθική), καθώς και το πώς αποτιμούν τη συμβολή της Φιλοσοφίας στον τρόπο που σκέφτονται, που αισθάνονται και που κατανοούν τον κόσμο.

Στην υπόθεση εργασίας (δ) σε ποια βαθμίδα εκπαίδευσης ξεκινά η ενασχόληση των φοιτητών με τη Φιλοσοφία, ποσοστό 64% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η ενασχόλησή του με τη Φιλοσοφία ξεκίνησε στα σχολικά χρόνια (Γυμνάσιο ή/και Λύκειο). Το 16% δήλωσε ότι ασχολήθηκε με τη Φιλοσοφία για πρώτη φορά μετά την εισαγωγή του στο Πανεπιστήμιο, το 11% δήλωσε ότι η ενασχόλησή του με τη Φιλοσοφία ξεκίνησε μέσα από την ανάγνωση (εξωδιδασκτικών) βιβλίων Φιλοσοφίας, ενώ υπήρχε και ποσοστό 9% που δήλωσε ότι δεν είχε ασχοληθεί ποτέ στο παρελθόν με τη Φιλοσοφία (προφανώς πρόκειται για φοιτητές που παρακολουθούσαν το πρώτο τους μάθημα Φιλοσοφίας την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα).

Η υπόθεση εργασίας (ε) και συγκεκριμένα με την απόδοση βαρύτητας στη διάκριση των εννοιών όπως γνώση και ηθική και τη συσχέτισή τους περισσότερο με τους αντίστοιχους ορισμούς από τις περιοχές της Γνωσιολογίας και της Ηθικής, δεν επιβεβαιώνεται. Από τα στοιχεία φαίνεται ότι όσοι συμμετείχαν στην έρευνα συσχετίζουν στην πλειονότητά τους τη γνώση με μη φιλοσοφικούς-γνωσιολογικούς ορισμούς. Ο χαμηλός βαθμός εξοικειώσής τους διαπιστώνεται και από την επίδοσή τους στις ερωτήσεις φιλοσοφικών γνώσεων.

Με άλλα λόγια, δεν δηλώνουν απλώς χαμηλό βαθμό εξοικείωσης, αλλά είναι όντως πολύ λίγο εξοικειωμένοι με το αντικείμενο και τις βασικές έννοιες της Φιλοσοφίας ή τουλάχιστον λιγότερο εξοικειωμένοι απ' όσο αρχικά περιμέναμε. Ενδεικτικό ή ακριβέστερα αποκαλυπτικό παράδειγμα αποτελεί η έννοια της γνώσης, όπου μόνο το 14% των φοιτητών επέλεξε να την ορίσει ως *αληθή δικαιολογημένη πεποίθηση*, δηλαδή τον βασικό ορισμό στον πλατωνικό διάλογο *Θεαίτητος* (368/7 π.Χ.).

Υψηλότερα ποσοστά από αυτά του συνόλου –αλλά χαμηλότερα από όσο αρχικά περιμέναμε– συγκεντρώνει ο φιλοσοφικός-γνωσιολογικός ορισμός της γνώσης στους πτυχιούχους Φιλοσοφίας και στους μεταπτυχιακούς. Οι μεν πτυχιούχοι Φιλοσοφίας επέλεξαν τον φιλοσοφικό-γνωσιολογικό ορισμό της γνώσης σε ποσοστό 28%, ενώ μόνο ένας στους τρεις ερωτηθέντες μεταπτυχιακούς φοιτητές (ποσοστό 31%) επέλεξε να ορίσει τη γνώση ως *αληθή δικαιολογημένη πεποίθηση*.

Από την άλλη, οι φοιτητές/-τριες επέλεξαν σε ποσοστό 55%, τον «φιλοσοφικό» ορισμό της ηθικής, αλλά ο ορισμός αυτός είναι ούτως ή άλλως πιο κοντά στον κοινό νο, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και από το ότι οι φοιτητές που δήλωσαν ότι δεν έχουν ασχοληθεί ποτέ στο παρελθόν με τη Φιλοσοφία επέλεξαν σε ποσοστό 50% το «φιλοσοφικό» ορισμό της ηθικής.

Απαντήσεις φοιτητών/-τριών στην ερώτηση τι είναι γνώση

Απάντηση	Συχνότητα	Έγκυρο %
Δεν ξέρω/Δεν απαντώ	4	0,5
Εμπειρία	103	14,1
Τα πάντα	243	33,2
Μια πεποίθηση	16	2,2
Μια αληθής πεποίθηση	49	6,7
Μια δικαιολογημένη πεποίθηση	93	12,7
Ό,τι επαληθεύεται πειραματικά	44	6,0
Αληθής δικαιολογημένη πεποίθηση	103	14,1
Αδύνατον να οριστεί	58	7,9
Ό,τι ορίζει η άρχουσα ιδεολογία	12	1,6
Ό,τι αποφασίζει ο καθένας για την επιστήμη του	6	0,8
Σύνολο	731	100,0

Στην υπόθεση εργασίας (στ) τη σχετική με την εξοικείωση με τα συγκροτητικά στοιχεία μιας επιχειρηματολογίας, προκύπτει ότι οι φοιτητές/-τριες, ανεξαρτήτως του εξαμήνου και του επιπέδου σπουδών τους, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους *δεν είναι επαρκώς εξοικειωμένοι με τα «συστατικά» της επιχειρηματολογίας*.

Μέσω της ερευνητικής απόπειρας να σκιαγραφηθεί το κοινωνιολογικό και ακαδημαϊκό προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών Φιλοσοφίας στην Ελλάδα εντοπίστηκε επίσης ότι:

1. Είναι σε ποσοστό 90% απόφοιτοι δημόσιων σχολείων και όχι ιδιωτικών.
2. Προέρχονται από χαμηλά ή μεσαία εισοδηματικά στρώματα και αυτό επίσης εξηγείται από την περίοδο οικονομικής ύφεσης που διέρχεται η χώρα και ο πληθυσμός της, αλλά και μέσω της σχετικής παραπάνω υποσημείωσής μας.
3. Ακούνε κυρίως Hip-hop – Pop – Rock ή έντεχνη μουσική, ενώ μόνο το 8% επιλέγει την κλασική μουσική.
4. Θεωρήσαμε πιθανό να έχουν πιο επεξεργασμένα «γούστα» και προτιμήσεις, που τρόπον τινά θα τους εκλέπτουναν «αισθητικά». Σε αυτή τη μεθοδολογική προσδοκία μας βρήκαμε ότι οι μεταπτυχιακοί φοιτητές/-τριες τουλάχιστον σε σχέση με τους προπτυχιακούς συναδέλφους τους παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά τέτοιας εκλεπτυσμένης καλλιέργειας στα «γούστα» τους.
5. Ασχολούνται στην πλειονότητά τους με την πολιτική ή έστω θεωρούν τον εαυτό τους πολιτικοποιημένο κατά 55%.

Όσον αφορά στον βαθμό ενδιαφέροντος για τη Φιλοσοφία και τον βαθμό εξοικείωσής τους με τις έννοιες και τα εργαλεία της (Στόχος Β), η μεγάλη πλειονότητα εκτιμά ότι τα μαθήματα φιλοσοφίας (θα) συμβάλουν και στον τρόπο που *σκέφτονται* (ποσοστό 91%) και στον τρόπο που *κατανοούν* τον κόσμο (ποσοστό 83%) και στον τρόπο που *αισθάνονται* (ποσοστό 71%).

Το ποσοστό αυτών που δηλώνει υψηλό ή πολύ υψηλό βαθμό εξοικείωσης με τη φιλοσοφία δεν ξεπερνάει το 16%. Προκαλεί σχετική έκπληξη το γεγονός ότι στην κατηγορία σπουδαστών «φοιτητές Φιλοσοφικών Σχολών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων Φιλοσοφίας» το ποσοστό που δηλώνει υψηλό ή πολύ υψηλό βαθμό εξοικείωσης με τη φιλοσοφία είναι μόλις 17%.

Τέλος, όσον αφορά στο επίπεδο γνώσης της φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας (Στόχος Γ), βρέθηκε ότι οι ερωτηθέντες *δεν είναι εξοικειωμένοι με την έννοια του επιχειρήματος*, παρόλο που το επιχείρη-

μα ως εργαλείο αποτελεί θεμέλιο κύτταρο της Φιλοσοφίας και του φιλοσοφικού στοχασμού και του συλλογισμού. Μόνο το 33% των σπουδαστών που συμμετείχαν στην έρευνα επέλεξε τον *ορθό* ορισμό του επιχειρήματος. Διαπιστώθηκε ότι λιγότεροι από ένας στους δύο *πτυχιούχους Φιλοσοφίας ή μεταπτυχιακούς φοιτητές* γνώριζε τα «*συστατικά*» που συγκροτούν ένα επιχείρημα (*τουλάχιστον μία προκείμενη και ένα συμπέρασμα*). Οι φοιτητές/-τριες Φιλοσοφίας, παρά την αδυναμία τους να επιλέξουν τον *ορθό* ορισμό του επιχειρήματος, ήταν στην πλειονότητά τους σε θέση να αναγνωρίσουν το αν μία πρόταση ή ένα σύνολο προτάσεων συνιστά επιχείρημα ή όχι. Μάλιστα οι ερωτήσεις αναγνώρισης των επιχειρημάτων ήταν οι ερωτήσεις με τα υψηλότερα ποσοστά ευστοχίας των φοιτητών, ανεξαρτήτως Ιδρύματος. Από την άλλη, οι φοιτητές/-τριες Φιλοσοφίας δεν είναι καθόλου εξοικειωμένοι με τις έννοιες *ορθό*, *έγκυρο*, *άκυρο* και (λογική) *πλάνη*, που αφορούν στη διαδικασία *αξιολόγησης* ενός επιχειρήματος. Οι ερωτήσεις *αξιολόγησης* επιχειρημάτων ήταν οι ερωτήσεις που συγκέντρωσαν τα χαμηλότερα ποσοστά εύστοχων απαντήσεων στο σύνολο των ερωτήσεων φιλοσοφικών γνώσεων, με τους/τις μεταπτυχιακούς φοιτητές/-τριες να σημειώνουν τα υψηλότερα ποσοστά εύστοχων απαντήσεων δίχως, ωστόσο, αυτά να ξεπερνούν το 40%.

Οι φοιτητές/-τριες του Πανεπιστημίου Πατρών είχαν τις καλύτερες επιδόσεις και στο σύνολο των ερωτήσεων φιλοσοφικών γνώσεων και στις ερωτήσεις που αφορούσαν ειδικότερα τη φιλοσοφική επιχειρηματολογία.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, στο σύνολό τους, μας οδηγούν στη σκέψη ότι η έρευνά μας –παρά τις όποιες μεθοδολογικές αδυναμίες– κατάφερε να αναδείξει μια σειρά από χαρακτηριστικά και συσχετισμούς που μπορούν να προκαλέσουν ευρύτερες και βαθύτερες *περιέργειες* και έτσι να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικότερων ερευνών.

